דברים ה*

א. בנוגע דעם איסור פון בישולי נכרים — וואס מ'לערנט אפ[1] (בדרך „אסמכתא"[2]) פון פסוק[3] „אוכל בכסף תשברני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי" („מה מים שלא נשתנו כו' ע"י האור אף אוכל כו'") — איז דאָ א פלוגתא צווישן פוסקים, צי די כלים וואס האָבן בולע געווען אין זיך פליטת בישולי נכרים ווערן אויך אסור, אדער ניט.

עס זיינען דאָ פוסקים וואס האַלטן[4], אז וויבאלד דער איסור פון בישולי נכרים איז „משום חתנות"[5] (ווייל דאָס קען ברענגען צו חיתון מיט א נכרית), האָט מען ניט ג'אסר'ט זייער „פליטה", וואָרום „בהא ליכא ודאי משום חתנות"[6]; אבער דעת רוב הפוסקים[7] איז, אז אויך די כלים זיינען אסור, „דכל שאסרוהו חכמים פליטתו כמוהו"[8].

ויש לומר, אז דאָס איז ע"ד ווי נסרים שרחבן ארבעה וואס זיינען פסול לסכך, וואס דער דין[9] איז אז אפילו „הפכן על צידיהן" („שאין בהן ארבעה"[10]) זיינען זיי פסול, ווייל „כיון דיש שם פסול עליהן", ווערן זיי פסול „בכל ענין"[11]; און ווי דער ראָגאָטשאָווער[12] איז מסביר, אז דאָס איז ווייל א זאך וואס איז אסור מצד א גזירה צוליב אן אנדער זאך וועלכע איז אסור (תקרה) ווערט די זאך „כמו עצם האיסור" (ניט נאָר ווען ס'איז דאָ דער „טעם האיסור") — ועד"ז בעניננו, אז אע"פ אז דער טעם האיסור פון בישולי נכרים איז „משום חתנות", ווערט עס אבער „כמו עצם האיסור", ובמילא בלייבט דער איסור אויך ווען עס איז ניטאָ דער טעם, חשש חתנות.

ב. ויש לומר אָ מקור צו דער דיעה פון די רוב הפוסקים — פון דעם סיפור וואס ווערט געברַאכט אין סיום מס' עבודה זרה בקשר צום דין ווי מ'דאַרף כשר'ן א סכין פון גיעולי נכרים „לאכול בה צונן"[13] — און אויב מ'וועט לערנען

*) וסיום מס' עבודה זרה.

1) ע"ז לז, סע"ב.

2) שם לח, ר"א. ולהעיר מר"ן שם „דומיא דקרא בעינן", ע"ש.

3) פרשתנו ב, כח. — ובירושלמי ע"ז (פ"ב ה"ח. שבת פ"א ה"ד) למדו זה מהפסוק שלפנ"ז (פרשתנו שם, ו). ובתיב"ע בב' המקומות „כד חי".

4) רא"ש — הובא בטור יו"ד סר"ס קיג. רא"ה — הובא בב"י שם. דיעה הב' שו"ע שם סט"ז. ועוד (ראה אנציקלופדי' תלמודית ע' בשולי גוים (ע' תרעג), וש"נ).

5) פרש"י ע"ז לה, ב ד"ה והשלקות. ביצה טז, א ד"ה אין בהם. תוס' ע"ז לז, ב ד"ה והשלקות; לח, א ד"ה אלא. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פי"ז ה"ט. ועוד. וראה לקמן בפנים סעיף ו.

6) ב"י שם (מהרא"ה הובא בתשובת הר"ן).

7) ב"י שם. וראה הנסמן באנציקלופדי' שם.

8) לשון הרשב"א — הובא בב"י שם.

9) סוכה יד, ב. רמב"ם הל' סוכה פ"ה ה"ז. טושו"ע (ודאה"ז) או"ח סתרכ"ט ס"ח (ס"ל).

10) כ"ה ברמב"ם, טושו"ע ודאה"ז שם. וברש"י סוכה שם (ד"ה הפכן) „שהוא פחות מג'". וראה מהרש"א שם.

11) רש"י שם ד"ה פסולה.

12) צפע"נ לרמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ו ה"ב.

13) ש"נועצה עשרה פעמים בקרקע" — וזה מהגי (לא רק להעביר השמנונית שעל הסכין — ראה רש"י ע"ז שם ד"ה שאין. תוד"ה אמר שם. ועוד — כ"א) גם למה שבלוע תוך קליפת הסכין מצד דוחקא דסכינא (ר"ן למשנה ע"ז עה, ב); שלכן מהני נעיצה בקרקע גם לדבר חריף (טור יו"ד סו"ס קכא ובב"י שם ד"ה ומה שכתב) שאוסר כדי נטילה (שו"ע יו"ד ר"ס צו. וראה ש"ך שם סק"ב. שו"ע אדה"ז או"ח סתמ"ז סנ"ט). וראה גם מהרש"א סוף ע"ז. וראה הערה הבאה.

אזוי אז דער איסור פונעם סכין איז געווען מצד בישולי נכרים[14], וועלן פאַרענטפערט ווערן כמה תמיהות אין דעם סיפור. וז"ל הש"ס:

מר יהודה ובאטי בר טובי הוו יתבי קמי' דשבור מלכא, אייתו לקמייהו אתרוגא פסק אכל, פסק והב לי' לבאטי בר טובי, הדר דצה עשרה זימני בארעא (ווי די גמרא זאגט דאָרטן, אז כדי צו כשר'ן א סכין דאַרף מען אים נועץ זיין בקרקע עשר פעמים) פסק הב לי' למר יהודה. א"ל באטי בר טובי וההוא גברא לאו בר ישראל הוא? א"ל מר קים לי בגוי' ומר לא קים לי בגוי' ("רב יהודה מכיר אני בו שהוא פרוש ולא יאכל דבר איסור אבל בך איני מוחזק שתהא פרוש כל כך" — רש"י). איכא דאמרי א"ל אידכר מאי עבדת באורתא (דרך פרסיים למסור נשים לאכסנאים, וכששיגרן להם בלילה שעבר, קיבל באטי, ורב יהודה לא קיבל — רש"י).

לערנענדיק בפשטות, איז דער חילוק צווישן די צוויי מאן דאמר'ס אין דעם ענטפער פון שבור מלכא אין דעם, וואָס לויטן ערשטן ענטפער האָט שבור מלכא געזאגט אז ער איז ניט זיכער צי באטי איז א פרוש מדבר איסור ("בך איני מוחזק"); און לויט די "איכא דאמרי" איז ביי אים געווען א וודאות אז ער איז ניט פרוש כו' (וויל "אידכר מאי עבדת באורתא").

לפ"ז איז ניט פאַרשטאַנדיק: ווי‌באַלד אז באטי האָט מקבל געווען די נשים פרסיות און עובר געווען אויף אן איסור ודאי — טא פאַרוואָס האָט שבור מלכא, לויטן ערשטן מאן דאמר, נאָר געזאָגט אז "לא קים לי בגוי"? און ס'איז א דוחק גדול צו זאָגן, אז די איכא דאמרי זיינען מחולק מיטן ערשטן מאן דאמר אין א מציאות[15] — צי ס'איז געשען דער פאַל פון "עבדת באורתא" אדער ניט.

ג. אין תוס'[16] שטייט, אז באטי האָט ניט חוטא געווען דערמיט וואָס ער האָט מקבל געווען די נשים נכריות, ווייל ער איז געווען אן "עבד קצת שמעוכב גט שחרור", און אן עבד איז מותר באשה נכרית.

[ויש לומר, אז רש"י (וואָס באַווארנט ניט אז באטי איז דערמיט ניט באַגאַנגען קיין איסור) און תוס' — לשיטתייהו אזלי: ביים דין פון "נתייאשתי מפלוני עבדי . . אין לו תקנה אלא בשטר" (אין מס' גיטין[17]) איז רש"י מפרש: "אין לו תקנה — בבת ישראל ולא בשפחה שהרי משוחרר הוא קצת כו"; אָבער תוס' דאָרט[18] לערנט (ניט ווי רש"י, נאָר) אז "אין לו תקנה בבת חורין קאמר, אבל בשפחה שרי". ועד"ז איז אויך בנוגע באטי, וואָס איז געווען א "מעוכב גט שחרור"[19], אז לדעת רש"י איז ער אסור

14) אלא שצ"ע (וחיפוש) להדיעות שהכלים של בישולי נכרים מותרים מפני שאין בפליטה משום חתנות — אולי סכין שאני דסתם סכין אינו נקי מן שמנונית (שו"ע אדה"ז שם סנ"ח. רמ"א שם ס"ז. ועוד), ונמצא שיש איסור בעין. וא"כ אין ראי' מהסיפור בע"ז לשאר כלים של בישולי נכרים.

אבל ראה מהרש"א הנ"ל, שבהסיפור דע"ז כבר העביר השמנונית ע"י שפסק אתרוגא כו'. ובכלל מסתבר שסכינו של מלך הוא נקי משמנונית (ע"ד מה שהביא בט"ז יו"ד ס"י סק"י גבי חנוני).

15) ראה שד"ח כללים מע' המ"ם כלל קסד.

16) סוף ע"ז (ובב"ח שם). תוד"ה מסר נדה מז, א. וראה גם ריטב"א ע"ז ונדה שם.

17) לט, ריש ע"ב.

18) מ, א ד"ה אותו.

19) בתוס' (ותוס' הרא"ש) נדה שם "עבד הוה" (וראה פסקי התוס' ע"ז שם). אבל בפשטות כוונתם כמ"ש בע"ז שם "עבד קצת שמעוכב גט שחרור". וראה רמב"ן, ריטב"א וחדא"ג מהרש"א קידושין ע, ב.

בשפחה[20], און לדעת התוס׳ איז ער מותר בשפחה (ועד״ז בנכרית[21]).

איז ניט מובן (לויט פי׳ התוס׳): ווי־באלד אז באטי האָט ניט עובר געווען קיין איסור, איז פארוואס האָט אים שבור מלכא אויפגעווארפן „אידכר מאי עבדת באורתא״?

דער ריטב״א[22] איז מסביר, אז „שבור מלכא לא הי׳ יודע זה, ולפיכך חשד אותו שכשם שלא נזהר מן הנכרית לא יחוש לגיעולי נכרים, וזה אינו כי עבד מוזהר הוא בכל האיסורין, וכשם שאסור בחזיר ובנבלה אסור בגיעוליהן״.

אבער לכאורה איז די הסברה ניט אינ־גאנצן גלאטיק: שבור מלכא איז דאָך געווען א „בקי בדינים״[23] (ווי ס׳איז מוכח (אויך) פון דער סוגיא גופא) — איז ניט מסתבר אז ער האָט ניט געווארסט דעם דין אז אן עבד איז מותר בנכרית: עס איז אויך שווער צו זאגן אז ער האָט ניט געווארסט אז באטי איז נאָך אן „עבד קצת״ — ווייל רב יהודה האָט וועגן דעם מכריז געווען ברבים[24].

ד. אויך דארף מען פארשטיין אין די פרטי הסיפור:

בשלמא דאָס וואָס באטי האָט גע־נומען דעם אתרוג פון שבור מלכא און (ווי ס׳איז משמע פון סיפור) האָט עס געגעסן — קען מען מבאר זיין בפשטות, אז דאָס איז [ניט דערפאָר וואָס ער איז געווען ניט נזהר אין גיעולי נכרים, אדער ווייל ער האָט ניט געווארסט דעם דין פון גיעולי נכרים (וואָרום פון זיין שאלה „וההוא גברא לאו בר ישראל״ איז מובן אז ער האָט געווארסט און ס׳האָט אים פארדראָסן), נאָר] ווייל אויב ער וואָלט ניט געגעסן דאָס וואָס דער מלך גיט אים, וואָלט ער דערמיט געווען א מורד במלכות[25], און דאָס איז א חשש פון פקוח״נ[26] וואָס איז דוחה כל התורה — „יעבור ואל יהרג״[27],

(און סתירה לזה, כמובן, וואָס נאָך דעם ווי ער האָט געזען אז שבור מלכא האָט פארהיט מר יהודה פון א דבר איסור, האָט ער געפרעגט „וההוא גברא לאו בר ישראל הוא״ — פארוואָס ער האָט ניט באוואָרנט אויך אים, באטי בר טובי).

עס בלייבט אבער תמוה — מצד שבור מלכא:

א) וויבאלד אז שבור מלכא האָט ניט געווואָלט מכשיל זיין מיט א דבר אי־סור[28] — איז צי דערפאָר וואָס ער איז

20) ועד״ז בנכרית. ואף שלדעת רש״י (קידושין סט, א) ועוד ישראל אסור בשפחה מה״ת (משום ולא יהי׳ קדש גו׳ — תצא כג, יח), משא״כ נכרית דרך זנות בצנעא הוא רק גזירה דרבנו׳ (ע״ז לו, ב) — מ״מ, מכיון דזה שאסור בשפחה (לרש״י) הוא מפני „שמשוחרר הוא קצת״, מסתבר לומר שאסור הוא גם בנכרית.

21) ראה גם מהרי״ט קידושין שם.

22) ע״ז שם. וראה גם ריטב״א נדה שם.

23) רש״י ותוס׳ סוף ב״מ.

24) קידושין שם.

*) אלא שי״א שגם זה הוא איסור מה״ת — ראה אנציקלופדי׳ תלמודית ע׳ בועל ארמית (ע׳ יד ואילך) וש״נ.

25) ראה עד״ז עבודת עבודה (לר״ש קלוגר) ע״ז שם.

26) ראה חגיגה ה, ב. רמב״ם הל׳ מלכים פ״ג ה״ח. ולהעיר ממגילה יג, סע״ב.

27) סנהדרין עד, א.

28) גם את״ל דב״נ אינו מחוייב בלפני עור (הדיעות בזה — ראה שד״ח כללים מע׳ הוא״ו כלל כו סקכ״ג) — הרי בנדו״ד רואים ששבור מלכא הי׳ נזהר בזה (מאיזה טעם שהוא).

ומה „ששיגר להם שתי שפחות״ (לשון התוס׳ ע״ז שם. ועד״ז ברש״י שם „כששיגרן כו׳״) — אינו שייך לנדו״ד, כי כיון שכן הי׳ „דרך פרסיים״ הנהגה רגילה — נעשה זה ע״י משרתי המלך הממונים על הכנסת אורחיו, לא שהמלך הי׳ משגר (וכמפורש בתוד״ה מסר נדה מז, א).

ניט געווען זיכער („לא קים לי בגוי") אז באטי איז א פרוש מדבר איסור, איז דאס מספיק אז ער זאל אים בודאי מכשיל זיין, געבן עסן אן איסור?

ב) אפילו לויט די איכא דאמרי, אז באטי האט זיכער עובר געווען אן איסור באורתא (צי באמת — לשיטת רש"י; אדער נאר לדעת שבור מלכא — לשיטת התוס') — איז עס דאך ניט קיין טעם אז ער זאל אים מכשיל זיין מיט נאך אן איסור? ס'קען דאך זיין אז באטי האט טאקע ניט געקענט ביישטיין דעם נסיון גדול[29] דיצרי' דעבירה (מיט א נכרית), און פונדעסטוועגן איז ער אפ־געהיט אין מאכלות אסורות. ובפרט אז דער איסור זנות מיט א נכרית (ניט „דרך חתנות") בצנעא איז אן איסור דרבנן[30], און גיעולי נכרים איז אן איסור מה"ת[31].

ג) די תמי' איז נאך שטארקער: ווי־באלד אז שבור מלכא האט סיי ווי נועץ געווען דעם סכין בקרקע (צוליב מר יהודה), האט ער דאס געקענט טאן מיט עטלעכע רגעים פריער, איידער ער האט געגעבן באטי'ן פונעם אתרוג, און דערמיט פארהיטן אויך באטי'ן פונעם איסור — פארוואס האט ער אפגעלייגט און נועץ געווען דעם סכין בקרקע ערשט נאכן געבן צו באטי (אז ער זאל דוקא עסן א דבר איסור)?

ה. ויש לומר דעם ביאור בזה, ובהקדם אז דער איסור פונעם סכין איז געווען ניט מצד די מאכלות אסורות (בכלל) וואס ער האט בולע געווען אין בית פון שבור מלכא

— ווארום זייענדיק א מלך — איז דאך „כלום חסר לבית המלך"[32] — עס האט ניט קיין ארט צו זאגן, אז אויף צו שניידן פירות (אתרוג) האט מען געגנוצט א סכין מיט וועלכן מ'האט זיך באגנוצט פאר תבשילי בשר רותח וכו'; זיכער זיינען דארט צוליב פירות געווען באזונ־דערע סכינים, ובמילא איז ניט געווען בא זיי דער בולע זיין פון מאכלות אסורות —

נאר דער סכין איז געווען אסור מצד בישולי נכרים[33] — מ'האט געגנוצט דעם סכין אויך פאר פירות מבושלים (וחרי־פים)[34] און ער האט בולע געווען פון בישולי נכרים*[34].

עפ"ז איז מובן דער אויפטו פון „איכא דאמרי", אז שבור מלכא האט געזאגט „אידכר מאי עבדת באורתא":

דער טעם האיסור פון בישולי נכרים איז (כנ"ל) „משום חתנות" — „בנותיהן". וויבאלד אז באטי איז געווען (לדעת התוס') מותר ב„בנותיהן" — איז דאך ביי אים ניט שייך דער איסור פון בישולי נכרים (וואס איז משום בנותיהן)[35].

---

29) ראה יומא סט, ב. קדושין פ, ב ואילך. רמב"ם הל' אסו"ב בסופו.

30) נסמן לעיל הערה 20.

31) ראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו בתחלתו, וש"נ.

32) שבת ספב"ג.

33) ואין לומר שלפ"ז הי' מותר לאכלו בלאה"כ בלי נעיצה בקרקע, שהרי לכו"ע אין הכלים אוסרים מה שנתבשל בהם (כשיש רוב בתבשיל) — ש"ך יו"ד סקי"ג סקכ"א — דמנ"ל שבכדי נטילה דמקום החתיכה דהאתרוג יש בו רוב לגבי הבלוע שבסכין. וראה לקמן הערה 39.

34) כולל — פירות שאינם נאכלים כמו שהם חי.

*34) וצ"ע שעכצ"ל שהאתרוג עצמו לא הי' אסור משום בישולי נכרים (אף שאינו נאכל כמו שהוא חי) — כדמוכח מזה שרב יהודה אכל האתרוג — הי"נו שנתבשל ע"י ישראל!

35) אף שלא הותר לו דרך חתנות שהוא איסור מה"ת (ע"ז לו, ב) רק שלא גזרו עליו משום נשג"ז (נשג"א) — תוס' נדה שם (וראה מהרי"ט הנ"ל) — מ"מ, אם הותר לו בנותיהן (דרך זנות עכ"פ), כש"כ שאין לאסור לו בישולי נכרים.

און אע״פ אז מ׳נעמט אן (כנ״ל סעיף א) אז דער איסור פון בישולי נכרים וועלט „כמו עצם האיסור״ (און דער־פאר בלייבט ער באיסורו אויך דאָרט וואו דער טעם אויפן איסור וועלט בטל) — איז דאס ניט דומה לנדו״ד, וואָרום

(לבד זאת, וואס דער כלל פון „נעשה כמו עצם האיסור״ איז שייך נאר וועז מ׳איז דן וועגן א דבר וחפץ מסוים, אז וויבאלד עס האט זיך אויף דער זאך גע־לייגט דער „שם פסול״, בלייבט עס אויף איר „בכל ענין״: משא״כ אין אזעלכע פאלן ביי וועלכע דער שכל איז מחייב אז דער איסור איז מלכתחילה ניט חל אויף דער זאך, היות אז דער טעם האיסור איז ביי זיי מעיקרא דדינא ניט שייך[36]. און ווי מ׳זעט בנדו״ד גופא, אז עס זיינען דא כו״כ אופנים וואו עס איז ניטא דער איסור פון בישולי נכרים דערפאר וואס ביי זיי איז איבערהויפט ניט שייך די גזירה „משום חתנות״[37] — איז נוסף לזה)

דאס וואס דער איסור בלייבט אויך וועז זיין (סיבה ו)טעם וועלט בטל, מיינט נאר אז עס איז ניטא קיין חשש אז די בישולי נכרים קענען דערפירן צום איסור חתנות, אבער דער עצם איסור חתנות איז דאָרט פאראן; משא״כ בנדו״ד

ביי באטי, איז דאך ניטא דער איסור חתנות — האט דאך קיין אָרט ניט צו זאגן, אז בעת דער ענין פון „חתנות״ („בנותיהן״) איז א דבר המותר, זאל דאך זיין אסור דאס (בישולי נכרים) וואס קען דערפירן צו חתנות!

ועד״ז קען מען מסביר זיין דעם ענט־פער פון שבור מלכא „אידכר מאי עבדת באורתא״ לשיטת רש״י, אז באטי איז גע־וען אסור בנכרית (כאטש ער איז געווען אן „עבד קצת״): וויבאלד אז דער איסור פון בישולי נכרים איז נאר צו פארהיטן פון „בנותיהן״ — האט ער גע־האלטן אז עס איז ניטא קיין טעם והכרח צו אויסהיטן באטי׳ן פון דעם סייג צום איסור („בנותיהן״), בעת אז ער איז ניט אפגעהיט אין דעם איסור עצמו („בנותיהן״).

ו. עפ״ז קען מען מסביר זיין, לויטן ערשטן מאן דאמר, פארואס שבור מלכא האט ניט געזאגט „אידכר מאי עבדת באורתא״:

אויסער דעם טעם הנ״ל אויפן איסור פון בישולי עכו״ם — „משום חתנות״ — איז פאראן נאך א טעם: „שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא״[38].

ויש לומר, אז די צוויי מאן דאמר׳ס אין גמרא זיינען פארבונדן מיט די צוויי טעמים, און זיי זיינען מחולק וועלכער פון זיי איז דער טעם (עיקרי): לויטן „איכא דאמרי״ איז דער טעם (עיקרי) „משום חתנות״, און דערפאר פארענט־פערט „אידכר מאי עבדת באורתא״ פארואס מ׳דארף ניט באוואנענען באטי

36) ראה לדוגמא — שו״ע יו״ד ר״ס קטז ובפר״ח (ועוד) שם, וש״נ. וראה אנציקלופדי׳ תלמודית ע׳ דבר שבמנין צריך מנין כו׳ (ע׳ תשא ואילך) וש״נ.

37) ראה אנציקלופדי׳ תלמודית ע׳ בשולי גוים (ע׳ תרנח ואילך. ע׳ תרסו. וש״נ).

*) ע״פ הדוגמא שהביא בפר״ח שם מריש ע״ז דלפני אידהן של עכו״ם ג׳ ימים אסור לשאת ולתת עמהם ומ״מ רב יהודה שדר לי׳ קורבנא כו׳ ידענא בי׳ דלא פלח כו׳ (ע״ז סד, סע״ב ואילך. הובא בתוד״ה אסור בריש המס׳) — יש לקשר סיום המס׳ לתחלתה, שבשניהם מודגש דבמקום שלא שייך טעם האיסור לא גזרינן.

38) רש״י ע״ז לח, ע״א [וכבר הקשו עליו (ב״ח יו״ד ר״ס קיב. ועוד) שסותר א״ע (ראה לעיל הערה 5). ואכ״מ]. ועוד (ראה אנציקלופדי׳ שם (בתחלת הערך), וש״נ).

פון בישולי נכרים (לדעת התוס׳ — ווייל ער איז מותר בבנותיהן, ולדעת רש״י — ווייל ער איז סיי ווי ניט אפגעהיט פון בנותיהן); אבער לויטן ערשטן לשון איז דער טעם (עיקרי) — „שלא יהא ישראל רגיל כו׳ ויאכילנו דבר טמא״, און לגבי דעם חשש איז דער ענין פון „עבדת באורתא״ ניט קיין ענטפער.

עס בלייבט אבער ניט פארשטאנדיק, כנ״ל, לויטן ערשטן מאן דאמר: ווי אזוי איז שבור מלכא׳ס טענה „לא קים לי בגוויי״ א באראכטיקונג צו מכשיל זיין באטי מיט א דבר איסור[39]?

אויך איז נאך ניט מבואר היטב לויטן „איכא דאמרי״ לשיטת רש״י: אמת טאקע, אז באטי איז ניט געווען נזהר אין „בנותיהן״ און דערפאר איז ניטא קיין הכרח צו פארהיטן אים פון דעם סייג צו בנותיהן — עס וואלט דאך פארט געווען בעסער ווען ער איז מקדים און נועץ דעם סכין בקרקע איידער ער שניידט דעם אתרוג פאר באטי׳ן (און בדרך ממילא פארמיידן אים פון אן איסור), וויבאלד דאס איז ניט פאר־בונדן מיט קיין שום טרחא.

ז. איז דער ביאור אין דעם:

דער דין[40] איז, אז א פרנס שנתמנה על הצבור טאר ניט טאן קיין מלאכה בפני שלשה; ומכש״כ אז דאס איז אזוי ביי א מלך.

[ואע״פ אז שבור מלכא איז געווען א נכרי — איז דאך די הלכה, א מילתא בטעמא וואס איז בשלימותו — אויך בא א נכרי ובפרט דער נכרי בהנהגתו בעצמו — און, בכלל, איז מען מחוייב בכבודם פון מלכי אוה״ע[41].

ויש לומר הטעם, אז כבוד המלך איז א זאך וואס איז נוגע צו ישובו של עולם („שאלמלא מוראה (של מלכות) איש את רעהו חיים בלעו״[42]), וואס בני נח זיינען אויך מצווה אויף דעם[43], ובמילא איז דא דער חיוב בכבודם אויך אויף אידן].

קומט אויס, אז מצד כבוד מלך, האט שבור מלכא ניט געטארט[44] נועץ זיין דעם סכין בקרקע[44*] בפני באטי ומר יהודה. און וויבאלד אז ווען באטי עסט דעם אתרוג (אויך אן נעיצה בקרקע) וואלט ער דערמיט ניט עובר געווען קיין איסור, ואדרבה, ער איז מחוייב צו עסן מצד דעם חשש פון פקו״נ, כנ״ל סעיף ד[45] — דערפאר האט אים שבור מלכא

39) את״ל (דלא כנ״ל הערה 33) שהאתרוג הי׳ מותר (כי הי׳ רוב בהאתרוג לגבי הבלוע שבסכין) — נמצא, ששבור מלכא לא הכשילו בדבר איסור. ומ״מ לא נתן למר יהודה עד שנעץ הסכין בקרקע, כי „מר קים לי בגוויי״ שלא יאכלנו אף שמותרי (ע״ד המבואר לקמן בפנים סעיף ז). וכדיוק לשון רש״י (ע״ז שם) „פרוש כל כך״. אבל עדיין לא מתורצת שאלה הב׳ שבפנים.

*) מכיון ששבור מלכא לא הי׳ צריך לעשות כן לכתחילה. ובפרט שי״א (רשב״א הובא בב״י לטוש״ד סצ״ט ד״ה ומ״ש רבינו בזה בשם הרשב״א. ש״ך יו״ד סקט״ו סקי״ז) דגם בישולי נכרים לא בטלי ברוב כ״א בס׳.

40) קידושין ע, א. רמב״ם הל׳ סנהדרין פכ״ה ה״ד. טושו״ע חו״מ ס״ח ס״ד.

41) ראה סדר ברכת הנהנין לאדה״ז פי״ג ס״ט־י (ובמ״מ שם).

42) אבות פ״ג מ״ב.

43) ראה בארוכה לקו״ש ח״ה ע׳ 158 ואילך.

44) דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול (סוטה מא, ב. וש״נ).

44*) אבל אין להקשות איך נתן להם החתיכת אתרוג, והרי גם להאכיל ולהשקות הוא היפך כבודו של מלך (ראה קידושין לב, ב) — כי שם המדובר ש„עומד ומשקה״ (וכיו״ב) — כהנהגת משרת, משא״כ נתינת פרס ומתנה. — ולהעיר מב״ר (פצ״ב, ה) נתן לו יוסף.

45) ראה תניא אגה״ק סכ״ז „ונעשה היתר [גמור]״. וידועה השקו״ט אם רק נדחו או הותרו

געמוזט געבן דעם אתרוג אן צו נועץ זיין פריער דעם סכין בקרקע.

עפי"ז יש לבאר די הסברה פון שבור מלכא פארוואס ער האט נועץ געווען דעם סכין בקרקע דוקא פאר מר יהודה — ווייל „מר קים לי בגוי": דערמיט האט ער ניט געמיינט אז בנוגע מר יהודה איז ער זיכער אז ער וועט ניט עסן א דבר איסור און בנוגע באטי'ן איז ביי אים א ספק — נאר „קים לי בגוי" אז מר יהודה וועט בשום אופן ניט עסן דעם אתרוג[46] (אע"פ אז ער מעג עס עסן מן הדין), אפילו ווען דאס איז פאר־בונדן מיט פקוח נפשות —

ובפרט את"ל אז דא רעדט זיך וועגן רב יהודא וואס די גמרא[47] זאגט וועגן אים, אז ער איז געווען פון די „קמאי" וואס „הוו קא מסרי נפשייהו אקדושת השם" (אפילו ווען מ'איז ניט מחוייב אין דעם[48]);

ובמילא איז שבור מלכא געווען מוכרח צו נועץ זיין צוליב אים דעם סכין בקרקע[49].

משא"כ פאר באטי, וואס „לא קים לי בגוי" — ער איז מסופק (ניט צי ער איז בכלל פרוש פון איסורים ח"ו, נאר בלויז) צי באטי וועט זיך מוסר נפש זיין אויף דעם — האט שבור מלכא אלס מלך, ניט געטארט מוותר זיין אויף זיין כבוד און טאן פאר אים די מלאכה פון נעיצת הסכין בקרקע[50].

ח. פון דעם סיפור האט מען אויך א הוראה אין עבודת ה':

דא ווערט דערציילט אז פאר שבור מלכא זיינען געזעסן צוויי מענטשן וואס זיינען געווען מחויב אין כבוד המלך. איינער פון זיי איז געווען אין שרעק פאר דעם ניט אידישן מלך און דערפאר האט ער געגעסן פון דער פרי וואס שבור מלכא האט געשניטן מיט ניט קיין כשר'ן סכין, געפינענדיק א היתר אויף דעם מצד דעם טעם פון פקו"נ וכו' — און דער איד האט ביים מלך ניט געהאט קיין געהערגען כבוד:

און דער צווייטער, וואס ביי שבור מלכא איז געווען „קים לי בגוי" אז ער וועט ניט עובר זיין קיין איסור אפילו ווען דאס רירט אן כבוד המלך ביז מס"נ — דוקא דער איד האט ניט בלויז ניט פארלאזן דעם חן ביים מלך, נאר אדרבה — שבור מלכא אליין האט מוותר געווען אויף זיין כבוד המלכות און ער האט זיך אליין מטריח געווען צו משמש זיין מר יהודה'ן.

דלכאורה: ער האט דאך געקענט אריינרופן איינעם פון די משרתי המלך און אים הייסן נועץ זיין דעם סכין בקרקע, אדער אפילו זאגן מר יהודה'ן אליין דאס צו טאן?

(ראה לקו"ש חי"א ע' 347 ואילך, ושי"נ). וראה שו"ע אדה"ז או"ח סקצ"ו ס"ה: שהיתר הוא אוכל ומצוה הוא עושה.

46) כדיוק לשון רש"י „פרוש כל כך" (כנ"ל הערה 39).

47) ברכות כ, א. — בסיפור דשבור מלכא הלשון „מר יהודה", אבל ראה רש"י (הובא בתוס') ע"ז שם „רב יהודה". ובקדושין ע, ב: מכריז רב יהודא כו' באטי בר טובי כו'.

48) עץ יוסף לע"י ברכות שם. וראה כס"מ להל' יסודי התורה פ"ה ה"ד.

49) ואין בזה היפך כבודו של מלך, מכיון שעשה זה שלא יכשל באיסור, ע"ד הא דסוטה שם (וראה תוס' שם) „מצוה שאני".

50) עפ"ז יש לתרץ ג"כ זה ששבור מלכא הקדים לתת האתרוג לבאטי קודם מר יהודה — דלכאורה, הו"ל לכבד מר יהודה קודם (ועי"ז לא הי' מכשיל גם באטי, ובאופן זה נעיצת הסכין בקרקע אינה בשביל באטי ואין זה היפך כבודו של מלך) — כי רצה שילמדו מהנהגתו דין, שבשביל באטי אסור לו לוותר על כבודו.

נאָר בשעת אַ גוי דערזעט פאַר זיך אַ אידן וואָס איז אַ ירא־שמים וועלכער איז פורש מן האיסורים ביז צו מסירת נפש — דאַן באַטראַכט דער גוי פאַר אַ כבוד (ביז — אויך כבודו של מלך[51]) צו קענען באַדינען אים. און ניט סתם באַדינען — נאָר אים נאָכגעבן און העלפן און אויך בגופו — אין אַלע הידורים (וכנ"ל אַז ע"פ דין האָט מר יהודה געמעגט עסן דעם אתרוג אָן נעיצת הסכין בקרקע).

און דורך דער הנהגה וועלט דער „סיום" פון „עבודה זרה" — מ'איז מבטל דעם ענין פון עבודה זרה בעולם, און עס וועלט „והיתה לה' המלוכה"[52] בכל העולם כולו, „והי' ה' למלך על כל הארץ"[53], בקרוב ממש.

(משיחת י"ט כסלו תשל"א)

---

51) ומקרא מלא דיבר הכתוב — והיו מלכים אומניך (ישע' מט, כג. וראה זבחים יט, א דהובא זה באיזגדר מלך פרס).

52) עובדי' בסופו.

53) זכרי' יד, ט.